

КАКВИ СЕ ЕФЕКТИТЕ НА МИНИМАЛНАТА ПЛАТА ВРЗ ВРАБОТЕНОСТА ВО РС МАКЕДОНИЈА?

Покачувањето на минималната плата е секогаш поврзано со предупредувања од страна на работодавците дека таквиот потег би предизвикал згаснување на работни места. Овогодинашната Нобелова награда за економија е доделена на Дејвид Кард за неговиот придонес заедно со Алан Кругер во ревизијата на оваа перцепција. Имено, пред Кард и Кругер постоеше верување дека зголемувањето на минималната плата би чинело работни места, т. е. работодавците би немале доволно приходи за да зачуваат доволно голем број вработени. Во нивниот влијателен труд „Минималната плата и вработувањето: Студија на случај за индустријата за брза храна во Њу Џерси и Пенсилванија“ од 1994 година, Кард и Кругер истражиле еден „природен експеримент“ од 1992 година кога државата Њу Џерси ја зголемила минималната плата на највисоко ниво во САД (5,05 долари), додека соседната држава Пенсилванија тоа не го сторила задржувајќи го претходното ниво на минимална плата (4,25 долари). Истражувањето на Кард и на Кругер се однесувало на вработените во индустријата за брза храна на двете страни од границата меѓу овие две држави со оглед на фактот што ресторани-те за брза храна вработувале многу работници за минимална плата. Тие анкетирале околу 400 ресторани во двете држави со цел да утврдат дали постоела разлика во промената на бројот на работници во градовите кои биле на мала оддалеченост, но се разликувале во однос на промената на минималната плата.

Врз основа на истражувањето, Кард и Кругер заклучиле дека не постои индиција

дека порастот на минималната плата негативно се одразува врз бројот на работни места. Напротив, зголемувањето на минималната плата ја зголемила вработеноста. Сепак, цените на брзата храна во Њу Џерси се зголемиле во споредба со Пенсилванија, што укажува дека најголем дел од товарот како резултат на зголемувањето на минималната плата бил пренесен врз потрошувачите.

Минимална плата се дефинира како ‘најнизок месечен износ на основна плата што работодавецот е должен да му ја исплати на работникот за работа извршена со полно работно време и исполнет нормиран учинок’. Главната идеја за воведување минимална плата е да се подобри животниот стандард и да се редуцира сиромаштијата кај најниско платените работници. Друг аргумент во полза на минималната плата е што таа овозможува зголемување на потрошувачката кај домаќинствата со ниски приходи, а од друга страна придонесува за намалување на владината потрошувачка за социјална помош на овој популациски сегмент. Минималната плата првпат била воведена во САД во 1938 година и изнесувала 25 центи за час.

И покрај тоа што повеќето земји во светот имаат одредена форма на минимална плата, постојат разлики во износот, условите за квалификување и оперативните детали, со што обезбедување споредлива мерка за компаративна анализа не е едноставна задача. Во овој контекст, со цел сумирање на релевантноста на ефектите од минималната плата врз распределбата на приходите во различни земји, вообичаено се користи односот на минималната плата спрема просечната. Клучна разлика меѓу

Табела 1. Висина на минималната плата во РС Македонија

Период	Нето минимална плата	Номинален индекс на пораст	Индекс на трошоци за живот (2010 г. = 100)	Реален индекс на пораст
2012	8.050	100,0	105,4	94,9
2013	8.050	100,0	109,4	91,4
2014	8.800	109,3	110,4	99,0
2015	9.590	119,1	109,1	109,2
2016 – VIII 2017	10.080	125,2	109,3	114,5
IX 2017 – VI 2018	12.000	149,1	111,3	134,0
VII 2018 – III 2019	12.165	151,1	112,7	134,1
IV 2019 – XI 2019	12.507	155,4	114,0	136,3
XII 2019 – VI 2020	14.500	180,1	113,3	159,0
VII 2020 – III 2021	14.934	185,5	115,0	161,3
IV 2021 – III 2022	15.194	188,7	117,0	161,3

Извор: Министерство за труд и социјална политика

минималната плата и другите ценовно засновани институции е тоа што минималната плата главно влијае врз долниот крај од распределбата на платите.

Минималната плата во една земја може да биде национална, т. е. универзална за сите работници или, пак, диференцирана по одредени дејности или други критериуми. Доколку е на национално ниво, тогаш минималната плата е пропишана со закон или договорена во рамките на колективен договор заедно со синдикатите и претставниците на организациите на работодавци при што нејзиното важење се проширува на сите други работници што не се синдикализирани. Доколку, пак, станува збор за гранска минимална плата, тогаш таа претставува минимална плата што е произлезена од колективното преговарање на ниво на една индустриска гранка и важи за сите работници во таа гранка што се покриени со колективниот договор.

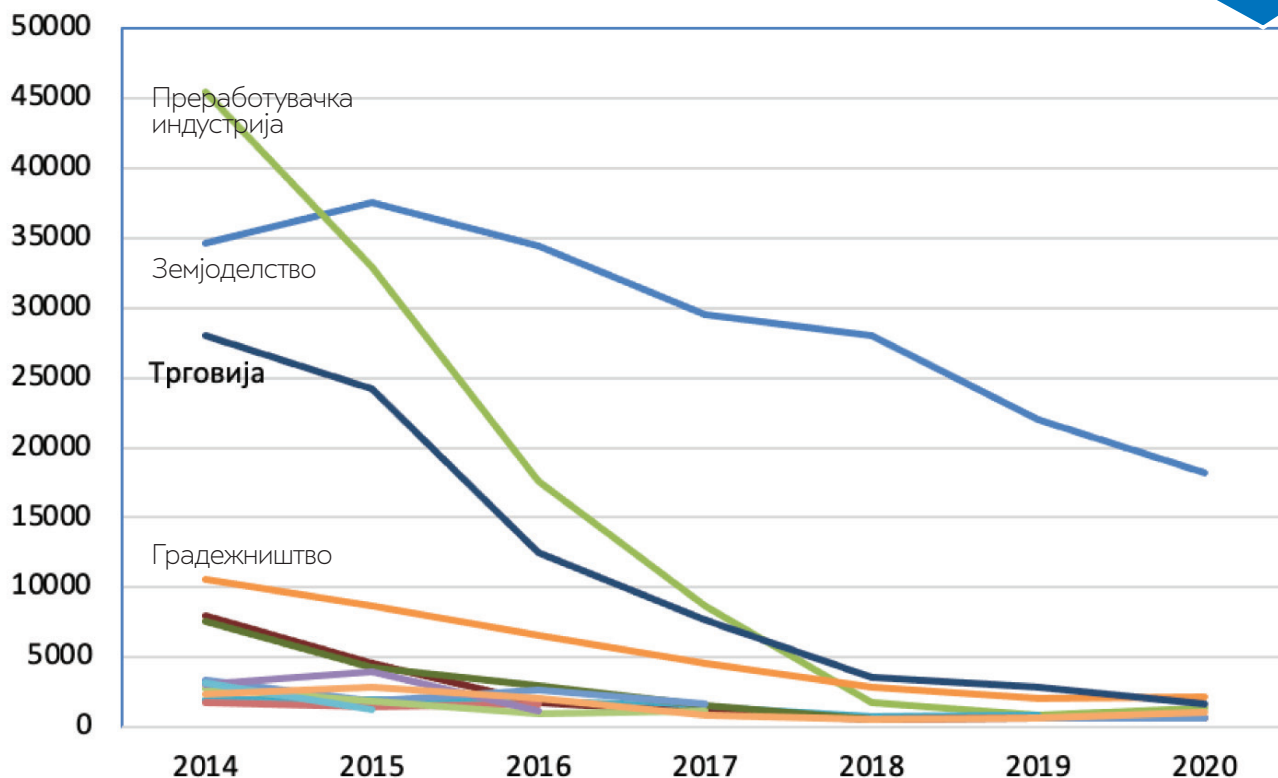
За меѓународни споредби, апсолутниот износ на минималната плата не претставува релевантен показател. Како што претходно беше напоменато, за таа цел вообичаено се користи релативниот однос на минималната плата како процент од просечната плата. Освен овој однос, важно е да се знае и колкав е опфатот на мини-

малната плата, односно колкав е релативниот износ на работни места за кои минималната плата е обврзувачка во однос на вкупната вработеност. Комбинацијата на овие две мерки го претставува т.н. индекс на Кајц кој ја изразува минималната плата како дел од просечната плата, коригиран за степенот на опфатност на минималната плата.

Сепак, мерките за висина на минималната плата не овозможуваат целосна споредливост како резултат на т.н. ефект на прелевање (spillover) кога порастот на минималната плата доведува до пораст на просечната плата така што односот меѓу минималната и просечната плата останува непроменет. Ова е особено карактеристично во случаи кога под влијание на синдикатите се користат коефициенти на сложеност со чија помош платите автоматски се приспособуваат кога се зголемува минималната плата. Од друга страна, во случаи кога опфатот на минималната плата не е целосен, порастот на минималната плата може да доведе до намалување на платите во непокриениот сегмент на пазарот на труд апсорбирајќи поголем дел од нискоквалификуваните работници.

За разлика од другите институции на пазарот на труд, минималната плата влијае

Графикон 1. Број на вработени со плата до 10 000 денари

врз интеракцијата на понуда и побарувачка за труд само во зоната на ниски плати, притоа не влијаејќи директно врз другите плати. На тој начин таа ги спречува компаниите да ангажираат работници за плата што е помала од минималната, дури и кога платата на воздржување на тие работници го дозволува тоа. Теоретските претпоставки укажуваат на тоа дека политиките што ги принудуваат компаниите да ги зголемат платите на нископлатените работници може да се очекува да ги намалат можностите за вработување на најмалку квалификуваните работници.

Минимална плата во РС Македонија првпат е воведена во 2012 година со Законот за минимална плата (Службен весник на РМ, бр. 11, 24.1.2012 година). Со овој закон се утврдува висината на минималната плата, како и други прашања што се однесуваат на минималната плата. Иницијално минималната плата изнесуваше 39,6 % од просечната бруто-плата за претходната година согласно со податоците објавени од Државниот завод за статистика. За периодот 2012–2014 година, минималната плата изнесуваше 8 050 денари во нето-износ, а за дејностите за производство на текстил, облека, кожа и слични производи од кожа

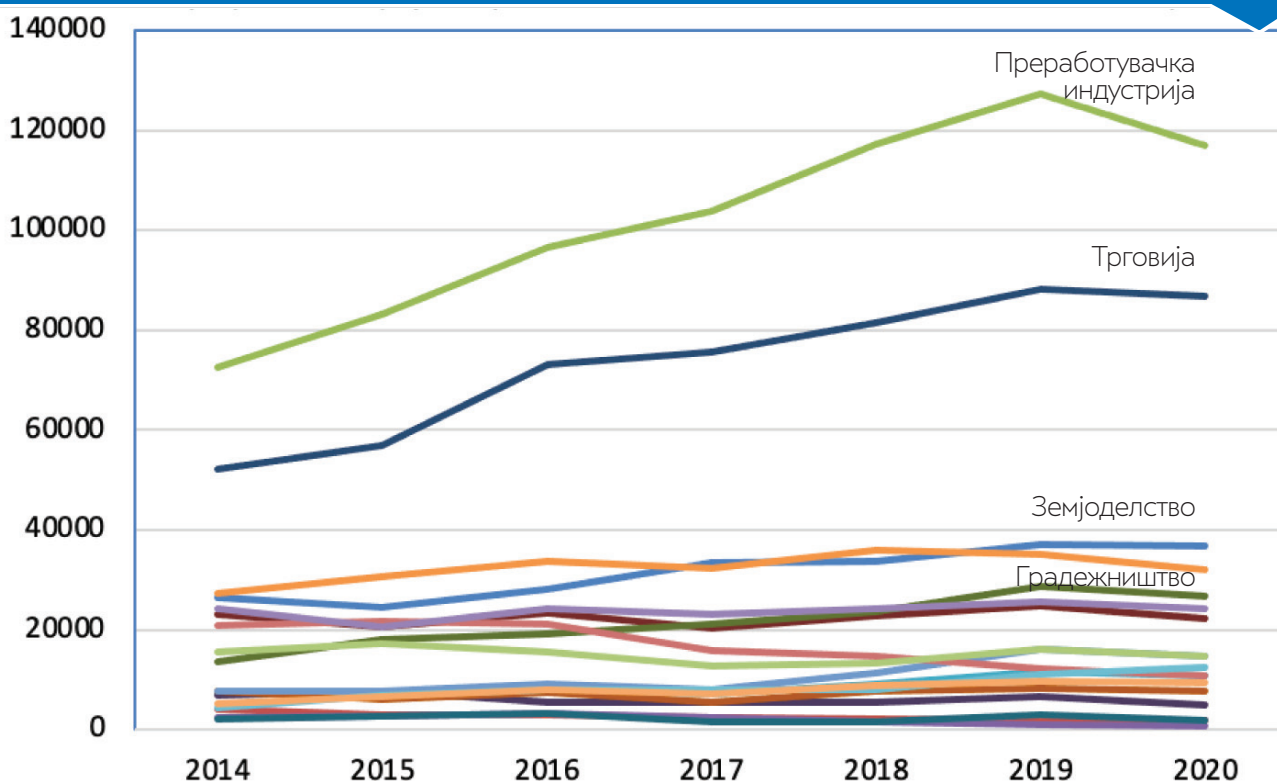
висината беше утврдена на 7 500 денари. Промените на минималната плата во РС Македонија од нејзиното воведување, па сè до денес се прикажани во табела 1.

Од табелата може да се забележи дека минималната плата во РС Македонија континуирано се зголемува од 8 050 денари во 2012 година до речиси 15 200 денари во 2021 година, што одговара на номинален индекс на раст од 188,7. Во текот на истиот период, Индексот на трошоци за живот се зголемил од 105,4 на 117 што значи дека животниот стандард на најмалку платените работници се зголемил во споредба со работниците кои примаат повисоки плати. Имено, во реална смисла минималната плата се зголемила од 94,9 во 2012 година на 161,3 во 2021 година, што приближно одговара на пораст од 70 проценти.

Со цел да се утврди ефектот на минималната плата врз најниско платените вработени, во продолжение е прикажана динамиката на вработеност по дејности за периодот од 2014 до 2020 година за категоријата на работници кои примаат плата пониска од 10 000 денари (графикон 1).

Од графикон 1 може да се забележи дека кај сите дејности очигледен е пад на вработеноста кај категоријата на најни-

Графикон 2. Број на вработени со плата од 10 000 до 20 000 денари

ско платени работници. Особено голем пад се забележува кај преработувачката индустрија и трговијата на големо и мало, што изнесува 96,9 % и 94 % соодветно. Намалувањето на вработеноста кај најниско платените работници во градежништвото изнесува 79,6 %, а во земјоделството 47,3 %.

Доколку важи тезата на Кард и на Кругер, порастот на минималната плата не предизвикува згаснување на работни места, туку зголемување на платите на најниско платените работници. Како резултат на тоа, голем дел од нив би преминале во категоријата повисоко платени работници. За таа цел неопходно е да се проследи динамиката на вработеност по дејности за категоријата работници кои примаат плата во опсег од 10 000 до 20 000 денари (графикон 2).

Од графикон 2 може да се забележи дека кај речиси сите дејности очигледно е зголемување на вработеноста кај категоријата на работници со плата од 10 000 до 20 000 денари. Зголемувањето на вработеноста во трговијата и преработувачката индустрија изнесува 66,7 % и 61,4 % соодветно. Зголемувањето на вработеноста кај оваа категорија работници во земјоделството изнесува 38,3 %, а во градежништвото 17,5 %.

Оттука, слично на констатацијата на Кард и на Кругер, може да се заклучи дека зголемувањето на минималната плата во РС Македонија во изминатиот период е придружено со пораст на вкупната вработеност. Тоа е последица на зголемениот број повисоко платени работници за сметка на најниско платените работници што особено е изразено во преработувачката индустрија и трговијата. Овој тренд, иако во помала мера, се забележува и кај земјоделството и градежништвото како дејности кои апсорбираат голем дел од најниско платената работна сила. Сепак, треба да се биде внимателен кога е во прашање потенцијалниот ефект на порастот на минималната плата врз цените на крајните производи и услуги. Затоа, во услови на инфлаторни притисоци, особено во време кога се чувствуваат последиците од кризата со ковид-19, се препорачува умерено зголемување на минималната плата исклучиво со цел да се одржи непроменета куповната моќ на најниско платените работници. Евенуално брзиот излез од кризата и последователно поттикнување на економскиот раст би создале услови за натамошен поголем пораст и на минималната плата. ■